

Економічна сутність фінансової політики соціально-економічного розвитку

Гарбар Ж.В.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів
Переяслав-Хмельницького державного університету
імені Григорія Сковороди

Кондукоцова Н.В.

старший викладач кафедри менеджменту
Інституту економіки та менеджменту
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті розглянуто основні підходи до визначення економічної сутності фінансової політики соціально-економічного розвитку. Узагальнено наукові концепції щодо трактування фінансової політики як соціально-економічної категорії. Запропоновано авторське визначення поняття «фінансова політика» та визначено напрями удосконалення взаємодії її складових в умовах трансформаційних перетворень.

Ключові слова: фінансова політика, фінансова система, фінансові ресурси, фінансовий механізм, фінансова діяльність, фінансова тактика і стратегія.

Гарбар Ж.В., Кондукоцова Н.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены основные подходы к определению экономической сущности финансовой политики социально-экономического развития. Обобщены научные концепции относительно трактовки финансовой политики как социально-экономической категории. Предложено авторское определение понятия «финансовая политика» и определены направления совершенствования взаимодействия ее составляющих в условиях трансформационных преобразований.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовая система, финансовые ресурсы, финансовый механизм, финансовая деятельность, финансовая тактика и стратегия.

Garbar J.V., Kondukotsova N.V. ECONOMIC ESSENCE OF FINANCIAL POLICIES SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

In the article the basic approaches the economic essence of the financial policy of socio-economic development are determined. Scientific concepts regarding the interpretation of financial policy as a socio-economic category are generalized. The author's definition of the concept "financial policy" is proposed and directions for improving the interaction of its components in the conditions of transformational transformations are determined.

Keywords: financial policy, financial system, financial resources, financial mechanism, financial activities, financial tactics and strategy.

Постановка проблеми. Фінансова політика є важливим елементом державного фінансового регулювання соціально-економічного розвитку країни. Становлення інституційного сприйняття й розуміння місця, ролі та значення фінансової політики є важливим завданням економічної теорії на всіх етапах існування суспільства. В сучасних умовах характерними рисами держави є процеси, що визначають рівень ефективності її взаємодії з різноманітними учасниками ринку через показники доходної та видаткової частини державного бюджету, прибутків та видатків державних підприємств, формуванням передумов для суспільного розвитку, збільшення номінальних та реальних доходів населення,

що можливо лише через виважену та обґрунтовану фінансову політику.

Трансформаційні перетворення вітчизняної моделі фінансової політики зумовлюють необхідність ефективної зміни пріоритетів державного соціально-економічного регулювання щодо збільшення темпів розвитку сфери послуг, удосконалення механізмів соціального захисту населення через покращення політики розподілу та перерозподілу державних доходів. Доцільним є формування методологічних, інституційних та економічних передумов здійснення заходів фінансової політики спрямованої на розвиток внутрішнього потенціалу зростання. Враховуючи зазначене, важливим є подальша модерніза-

ція фінансової моделі регулювання суспільних відносин в Україні на основі визначення та удосконалення підходів до економічної сутності фінансової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-практичні засади реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку представлені в наукових роботах таких зарубіжних вчених-науковців: Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж. М. Кейнса, П. Кругмана, А. Лаффера, Д. Рікардо, Дж. Сакса, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, Я. Тінбергена, С. Фішера, М. Фрідмана, Дж. Хікса. Питанням формування та реалізації фінансової політики, її впливу на економічну систему країни присвячені праці вітчизняних вчених: О. Василюк, В. Гейця, В. Глуценка, А. Гриценка, А. Даниленка, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Лютого, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, А. Соколовської, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Разом з тим, в сучасних умовах трансформаційних перетворень та інституційному удосконаленні системи державних фінансів не існує єдиного підходу до визначення економічної сутності фінансової політики, що зумовлює необхідність подальшого дослідження даної проблематики.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в характеристиці основних підходів до визначення економічної сутності фінансової політики соціально-економічного розвитку та напрямів удосконалення взаємодії її складових в умовах трансформаційних перетворень.

Результати дослідження. Важливою функцією держави є досягнення стійкості, динамічності та збалансованості процесів економічного зростання, при врахуванні усіх характеристик сталого суспільного розвитку. На сучасному етапі діяльності держави виникає потреба у формуванні й здійсненні такої економічної політики, пошуку шляхів, стратегії й тактики діяльності, різноманітних інструментів їх практичної реалізації, що формуватимуть сприятливі умови для вирішення наявних економічних, соціально-культурних й інших проблем країни, забезпечення її жителів гарантованими державою правами на гідний та якісний рівень життя й діяльності, в тому числі й соціальне забезпечення, роботу, житло, освіту, охорону здоров'я [1, с. 228]. В даному випадку фінансова система виступає головним джерелом інституційного удосконалення соціально-економічного розвитку, а розкриття її сутності потребує ґрунтовного

дослідження та характеристики наукових концепцій й підходів до визначення її поняття.

Фінансова політика є достатньо складною економічною категорією. Необхідно зазначити, що у вітчизняних нормативно-правових актах не подано окреме визначення терміну «фінансова політика». Натомість, в економічній науці присутній широкий спектр підходів щодо визначення сутності фінансової політики, визначення її структури та ролі кожної її складової у регулюванні соціально-економічного розвитку країни. Використання наукових надбань вітчизняних та зарубіжних учених у сфері державної економічної політики та подальше розкриття економічної сутності фінансової політики надасть теоретико-методологічної бази для дослідження вищезгаданої економічної категорії.

Історично погляди на фінансову політику формувались на основі тих поглядів та вчень, які були пріоритетними на зазначеному відрізку часу. Таким чином, фінансова наука розглядалась в розрізі різноманітних економічних шкіл та течій:

- класична та неокласична теорія;
- кейнсіанська наукова школа;
- посткейнсіанство;
- монетаризм;
- нова класична макроекономіка;
- фінансово-інституціональна архітектоніка;
- концепція фінансового регулювання в умовах глобалізації [2, с. 192].

Кожна із зазначених економічних течій відводила окреме, важливе місце фінансовій політиці як інструменту регулювання соціального та економічного розвитку країни. Видатний представник класичної економічної теорії А. Сміт, розглядає фінансову політику через систему грошового обігу, ринок капіталів, розвиток міжнародної торгівлі та структури державних доходів й видатків. Також важливу роль у в роботі «Дослідження про причини та природу багатства народів» відведено системі оподаткування, визначенню ефективних механізмів захисту національного товаровиробника, що дозволить, на думку вченого, забезпечити фінансове благополуччя країни як в короткостроковому так і в довгостроковому періоді. Основним постулатом А. Сміта було мінімізація впливу держави на процеси регулювання економічних процесів, забезпечення збалансованості державного бюджету з метою зменшення навантаження на нього в майбутніх періодах [3].

У період посткризового відновлення економіки від наслідків Великої депресії до

1970-х років при розробці та реалізації економічної політики багатьох розвинених країн світу враховувались основні теоретичні надбання кейнсіанської теорії макроекономічного регулювання. Кейнсіанська теорія надавала перевагу бюджетно-податковій політиці та певним чином недооцінювала значення монетарного регулювання [4]. Дана економічна теорія передбачала, що в умовах зменшення податкового навантаження на економіку доцільним є використання бюджетного дефіциту як інструменту стимулювання економічного зростання. Збільшення видаткової частини бюджету мало позитивно вплинути на розширення внутрішнього попиту та пропозиції, підтримувати достатньо високий рівень зайнятості в економіці. Значку увагу кейнсіанство приділяло питанням регулювання сукупного попиту шляхом створення належних стимулів до інвестування приватного капіталу та перерозподілу валового національного продукту через бюджетну систему. Бюджет розглядається як основний інструмент фінансово-економічного регулювання соціально-економічного розвитку країни. За допомогою дієвої фінансової політики держава може «пом'якшувати» економічні спади та «охолоджувати» надмірне економічне зростання. Таким чином фінансова політика, направлена на забезпечення довгострокового та збалансованого економічного зростання.

Протилежного погляду притримувались представники монетаристської економічної школи, які стверджували, що вплив держави на фінансову систему країни має обмежуватись лише регулюванням грошово-кредитної маси та грошовим обігом, адже саме за допомогою цих двох факторів можна досягнути сталого економічного зростання без негативних наслідків для країни та населення. М. Фрідман [5] визначає, що державна фінансово-економічна політика є недостатньо дієвою у період трансформаційних спадів економіки, вона зумовлює нееластичність заробітної плати, збільшує розбалансованість бюджету, та, як наслідок, викликає зростання індексу споживчих цін. Державна фінансова політика, на думку монетаристів, має акцентувати увагу на забезпеченні макроекономічної рівноваги.

Неокласична економічна теорія, визначала особливості впливу податків та податкового навантаження на фінансову систему країни. Так, А. Лаффер та М. Фелдстайн [6] визначали необхідність формування стимулів для розвитку підприємницької діяльності через забезпечення виваженого рівня

податкових ставок без зростання податкового навантаження на фізичних та юридичних осіб, що здійснюють свою діяльність в країні, проте забезпечать зростання доходної частини бюджету. Значна увага приділялась збалансованості бюджетної системи через підвищення ефективності здійснення державних видатків та визначенню оптимальної частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет, що формує передумови для соціально-економічного розвитку країни.

С. Фішер, Р. Дорнбуш та Р. Шмалензі [7, с. 512] виділяють дві складові фінансової політики: грошову та фіскальну. Фіскальна політика є сукупністю державних дій та заходів у сфері податків та державних видатків. Доцільним є координація грошово-кредитної та фіскальної політики при одночасному поєднанні інструментів бюджетного та монетарного регулювання з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку країни. Вони виділяють декілька типів фінансової політики, у тому числі політику стабілізації, економічного зростання та обмеження обсягу ділової активності. Головним завданням політики економічного зростання є збільшення темпів росту ВВП, а політики обмеження ділової активності – скорочення валового національного продукту відносно його потенційного рівня.

Серед вітчизняних науковців, важливими є погляди В. Федосова та В. Опаріна [8], які розглядають фінансову політику через врахуванням взаємодії фіскальних й монетарних інструментів державного фінансового регулювання соціально-економічного розвитку країни. Фінансова політика виступає комплексом цілеспрямованих заходів держави у сфері фінансів й має відповідати тенденціям економічних процесів. Вагомим завданням фінансового регулювання є забезпечення економічного зростання через застосування фінансового механізму впливу на сукупний попит та пропозицію, споживання, заощадження та інвестиції.

В. Лагутін розглядає фінансове регулювання в якості складової економічної політики країни, що проявляється у використанні державних фінансових ресурсів, регулюванні доходів та видатків, формуванні та використанні державного бюджету, податковому регулюванні, управлінні грошовим оборотом, впливі на курс національної валюти. Автор зазначає, що характер механізмів та інструментів, які використовуються при проведенні монетарної та бюджетної політики,

дозволяють розглядати їх як взаємодоповнюючі засоби державного фінансового регулювання економіки [10]. В свою чергу, ефективність механізму фінансового регулювання буде залежати від рівня взаємоузгодженості та координації бюджетної та монетарної політики, що потребує розвитку інституційно-функціональної моделі загальнодержавного управління.

А. Даниленко [9, с. 99] визначає фінансову політику як сукупність цілеспрямованих державних заходів щодо формування та ефективного використання фінансових ресурсів країни, передбачених відповідно до обраної моделі соціально-економічного розвитку, які містять у собі ресурси її окремих регіонів, секторів економіки, підприємств і домогосподарств для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку на основі використання відповідних фінансових та монетарних важелів та створення відповідного інституційного середовища, що сприяють реалізації цієї політики. Вітчизняний науковець О. Василик надає наступне визначення фінансової політики – це сфера діяльності законодавчої і виконавчої влади, яка включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення її економічного та соціального розвитку [11].

Професор І. Лютий у ході дослідження економічної сутності та ролі фінансової політики у стимулюванні соціально-економічного розвитку країни звертає свою увагу на такий аспект проблематики як ефективність фінансової політики, яка, на його думку, залежить значною мірою від ступеню врахування та реалізації економічних інтересів суб'єктів фінансової діяльності, на яких спрямована дія механізму реалізації державної фінансової політики [12].

С. Юрій розглядає фінансову політику через визначену сукупність розподільчих та перерозподільчих заходів, що держава здійснює через фінансову систему щодо організації та використання фінансових відносин з метою забезпечення зростання валового внутрішнього продукту та підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства [8].

Як елемент забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни характеризує фінансову політику держави професор І. Запатріна. Формування ефективної системи фінансово-економічного регулювання передбачає визначення таких її параметрів, як частка перерозподілу ВВП через видатки державного бюджету та цільові позабюджетні

фонди, розмір дефіцит бюджету та частка державного та гарантованого боргу у ВВП [13].

Фінансове регулювання як розроблення основних напрямів формування та використання фінансових ресурсів, виходячи із необхідності завдань, які стоять перед суспільством на певному етапі його розвитку представляє у своїх працях вітчизняний науковець І. Чугунов. Також визначальним інструментом забезпечення економічного розвитку він вважає саме бюджетне регулювання, що полягає у використанні бюджетної архітектури, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи – доходами та видатками бюджету, міжбюджетних відносин, дефіцитом (профіцитом) бюджету, державним боргом для впливу на динаміку економічного розвитку. Фінансове регулювання має забезпечувати сприятливі умови для задоволення потреб та розв'язання тих проблем суспільства, які не у повній мірі вирішує ринковий механізм саморегулювання економіки [14, с. 5].

Фінансову політику державу як сукупність цілеспрямованих державних дій і заходів розподільчого і перерозподільчого характеру, що реалізуються через фінансову систему, щодо організації та використання фінансових відносин відповідно до засад соціально-економічного розвитку суспільства з метою забезпечення зростання ВВП країни і підвищення добробуту її громадян визначає І. Сидор [15]. Даний підхід дозволяє ґрунтовно та всебічно охарактеризувати роль фінансової політики в економічних процесах діяльності країни.

Отже, економічна сутність фінансової політики як інструмента соціально-економічного розвитку країни полягає у фінансових відносинах, що виникають між економічними, політичними, правовими державними інституціями у процесі організації фінансової системи та спрямування фінансових ресурсів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства.

Враховуючи вищевикладене, наявність різнопланових підходів до визначення економічної сутності фінансової політики соціально-економічного розвитку свідчить про складну структуру даного поняття, проте значення та роль, яку відіграє фінансове регулювання зумовлює необхідність продовження досліджень зазначеної тематики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначення основних засад фінансової політики як складової економічної політики країни має розглядатись через

систему державних та приватних інститутів, що дозволить всебічно підійти до визначення перспектив підвищення якісного рівня фінансово-економічного регулювання, забезпечить посилення результативності глобалізаційних та інтеграційних процесів. Важливим є врахування ендогенних та екзогенних факторів впливу на фінансову систему країни, встановлення її оптимальної структури, що передбачає налагодження взаємозв'язків державного впливу на економіку та відповідних механізмів саморегулювання, через побудову потужної інституційної системи та формування фінансової стратегії направленої на економічне зростання.

Таким чином, економічна сутність фінансової політики соціально-економічного роз-

витку полягає в інтегративному поєднанні інструментів та завдань бюджетної, податкової, грошово-кредитної, соціальної та інвестиційно-інноваційної політики щодо ефективно мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів країни з метою реалізації тактичних та стратегічних завдань національної економіки. Зазначене свідчить про необхідність посилення впливу інструментів державної фінансової політики на економічні процеси, якісного вдосконалення фінансового механізму економічного зростання. Важливим є поєднання монетарних та бюджетно-податкових інструментів, що дозволить підвищити рівень результативності фінансової політики та забезпечити макроекономічну збалансованість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Собчук С.І. Економічна сутність бюджетної політики економічного розвитку. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2015. Вип. 26/1. С. 228–232.
2. Юхименко П.І. Фінансова думка України. Монографія / П.І. Юхименко, С.В. Львовчкін, В.М. Федосов, С.І. Юрій; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Федосова. – Київ : Кондор; Тернопіль : Економічна думка, 2010. У 3 т. Т. 1. 2010.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ. М.: Эксмо, 2009. 956 с.
4. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Пер. проф. Н. Н. Любимова. М.: Гелиос АРВ, 2012. 352 с.
5. Милтон Фридмен. Количественная теория денег. Пер. с англ. М.: «Эльф пресс», 1996. 131 с.
6. Laffer A. The Ellipse: An Explication of the Laffer Curve in a Two-Factor Model / A. Laffer // The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy. N.Y.: Greenwood Press. 1986. P. 1-35.
7. Фишер С. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – пер с 2 англ. изд. – М.: Дело ЛТД, 1995. 864 с.
8. Фінанси / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін.; за ред. С.І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. 611 с.
9. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: В 3 т. Т.1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. 468 с.
10. Лагутін В. Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці / Лагутін В. Д. – К. : КНТЕУ, 2007. 248 с.
11. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / О. Д. Василик. К.: НІОС, 2001. 416 с.
12. Лютий І. О. Концептуальні засади та суперечності реалізації фінансової політики держави. Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2005. Вип. 79. С. 4-6.
13. Запатріна І. В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. Вісник КНТЕУ. –2012. № 2. С. 59-73.
14. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. Фінанси України. 2008. № 11. С. 3-10.
15. Сидор І. Фінансова політика держави: теоретичні аспекти та практична реалізація в Україні. Світ фінансів. № 4(21). 2009. С. 44.

REFERENCES:

1. Sobchuk S.I. (2015) Ekonomichna sutnistj bjudzhetnoji polityky ekonomichnogho rozvytku [The economic essence of the budget policy of economic development]. University Economic Bulletin SHEE "Pereyaslav-Khmelnitskiy State Pedagogical University after Grygoriy Skovoroda", vol. 26/1, pp. 228–232.
2. P.I. Jukhymenko, S.V. Ljovochkin, V.M. Fedosov, S.I. Jurij (2010) Finansova dumka Ukrainy [Financial Opinion of Ukraine] Kyiv : Kondor. (in Ukrainian)

3. Smyt A. (2009) Yssledovanye o pryrode y prychnakh boghatstva narodov [Research on the Nature and Causes of the Wealth of Peoples] Moscow: Эksmo. (in Russian)
4. Kejns Dzh. M. (2012) Obshhaja teoryja zanjatosty, procenta y denegh [General theory of employment, interest and money] Moscow: Ghelyos. (in Russian)
5. Mylton Frydmen (1996) Kolychystvennaja teorija denegh [Quantitative theory of money] Moscow: «Эljf press». (in Russian)
6. Laffer A. The Ellipse: An Explication of the Laffer Curve in a Two-Factor Model / A. Laffer // The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy. N.Y.: Greenwood Press. 1986. P. 1–35.
7. Fysher S. (1995) Ekonomyka [Economics] Moscow: Delo LTD. (in Russian)
8. S. I. Jurij, V. M. Fedosov, L. M. Aleksejenko (2008) Finansy [Finances] Kyiv: Znannja. (in Ukrainian)
9. A.I. Danylenko (2008) Finansovo-monetarni vazheli ekonomichnogho rozvytku [Financial and monetary instruments of economic development] Kyiv: Feniks. (in Ukrainian)
10. Laghutyn V. D. (2007) Bjudzhetna ta monetarna polityka: koordynacija v transformacijnij ekonomici [Budgetary and Monetary Policy: Coordination in the Transformation Economy] Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
11. Vasylyk O. D. (2001) Teorija finansiv [Theory of Finance] Kyiv: NIOS. (in Ukrainian)
12. Ljutyj I. O. (2005) Konceptualjni zasady ta superechnosti realizaciji finansovoji polityky derzhavy [Conceptual principles and contradictions in the implementation of the financial policy of the state] Visnyk Kyjivsjkogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. vol. 79. pp. 4-6.
13. Zapatrina I. V. (2012) Formuvannja finansovoji polityky derzhavy: jevrointegracijnyj vymir [Formation of the financial policy of the state: the eurointegration dimension] Visnyk KNTEU, vol. 2. pp. 59-73.
14. Chughunov I. Ja. (2008) Instytucijna arkhitektonika bjudzhetnoji systemy [Institutional Architectonics of the Budget System] Finansy Ukrajiny, vol. 11. pp. 3-10.
15. Sydor I. Finansova polityka derzhavy: teoretychni aspekty ta praktychna realizacija v Ukrajinі [Financial Policy of the State: Theoretical Aspects and Practical Implementation in Ukraine] Svit finansiv, vol. 4(21). pp. 44-57.